

УДК 377.091.12.011.3–051

І. Ю. Заїка

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МОЛОДИХ ПЕДАГОГІВ У ВНЗ I-II РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Основною проблемою адаптації молодого педагога в професійній діяльності виступає протиріччя між його професійно-педагогічною підготовленістю, попереднім уявленням про педагогічну діяльність і конкретними умовами діяльності та повсякденною педагогічною діяльністю. Осмислення педагогічної діяльності вимагає глибокого і всебічного усвідомлення умов, в яких вона протікає, володіння основними формами, методами та засобами викладання [1, с. 85].

Щороку під впливом соціальних, економічних і освітніх інновацій вимоги до самого педагога і до його професійної зростають. З кожним роком навчальний процес все більш орієнтується на особистісний підхід, застосування інноваційно-комунікаційних методів навчання, розробку нових технологій навчання. Тому серйозною проблемою є те, що більшість молодих викладачів відчують труднощі при вирішенні інноваційно-педагогічних завдань, і орієнтуючись на свій творчий потенціал і психолого-педагогічні знання, що носять випадковий, несистематизований, емпіричний характер, намагаються „вдосконалити” навчально-виховний процес.

Вивченням соціальних, педагогічних, психологічних умов і факторів професійного становлення викладача присвячені роботи З. Єсарева, Е. Зєєра, І. Ісаєва, Є. Климова, Н. Кузьміної, Ю. Кулюткіна, О. Леванової, М. Мажара, А. Маркової, Л. Митіної, А. Мудрика, Л. Подимової, В. Попкова, А. Реана, Є. Рогова, Т. Рудневої, В. Сластьоніна, Г. Сухобської та інших.

Теоретичні та методичні проблеми формування компетентності викладача досліджувалися В. Антиповою, В. Бездуховим, Є. Бондаревскою, М. Громковою, Т. Ісаєвою, С. Кульневичем, Н. Лобановою, Л. Міщенко, О. Морозовим, та іншими, проте питання формування творчої компетенції молодих педагогів в умовах ВНЗ I-II рівнів акредитації залишається недостатньо вивченим.

Отже, метою нашого дослідження є прослідкувати етапи і способи розвитку і формування творчої компетентності молодого педагога та встановити способи вирішення протиріч, які виникають в процесі педагогічної діяльності молодого педагога.

Основні завдання нашої статті полягають в виявленні сутності, змісту, структури психолого-педагогічної компетентності викладача; обґрунтуванні ключових понять психолого-педагогічної компетенції; встановленні концепції формування творчої компетенції викладача;

виявленні провідних тенденцій, принципів та умов ефективного формування творчої компетенції.

У «Новому тлумачному словнику української мови» слово «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [2, с. 874].

У тлумачному словнику С. Ожегова компетенція визначається як «коло питань, в яких хто-небудь добре обізнаний; коло чийхось повноважень, прав» [3, с. 289].

І. Галяміна вважає, що «Компетенція – це здатність і готовність застосовувати знання і уміння при розв’язанні професійних завдань в різноманітних областях – як у конкретній області знань, так і в областях, слабо прив’язаних до конкретних об’єктів, тобто це здатність і готовність проявляти гнучкість у мінливих умовах ринку праці» [4, с. 7].

В. Байденко вважає, що «Компетенція – це здатність робити щось добре, ефективно в широкому форматі контекстів з високим ступенем саморегуляції саморефлексії, самооцінки, з швидкою, гнучкою й адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища; відповідність кваліфікаційним характеристикам з урахуванням вимог локальних і регіональних потреб ринків праці; здатність виконувати особливі види діяльності й робіт у залежності від поставлених завдань, проблемних ситуацій» [5, с. 5].

Л. Красинська, поділяючи поняття «компетентність» і «компетенції» викладача, спирається на наступні положення: «компетентність» – це характеристика, що відноситься до особистості, вона проявляється безпосередньо у професійній діяльності, «компетенції» – це потенційна складова компетентності. Під психолого-педагогічної компетентністю викладача Л. Красинська розуміє інтегративне професійно-значуще особистісне утворення, пов’язане зі здатністю актуалізувати психолого-педагогічні компетенції для ефективного вирішення професійних завдань на основі мобілізації відповідних знань, умінь, системи цінностей. Інтегративний характер компетентності обумовлений діалектичним взаємозв’язком і структурними компонентами (знаннями, уміннями, цінностями, мотиваційною готовністю їх використовувати), а також специфікою формування самої компетентності, коли вихідні компетенції, отримані в процесі психолого-педагогічної підготовки, з’єднуються з досвідом роботи [6, с. 6 – 8].

Тому в структурі компетентності викладача можна виділити наступні компоненти:

- 1) позитивну мотивацію до прояву компетентності (мотиваційний компонент);
- 2) знання, що лежать в основі розуміння змісту діяльності та вибору способів її здійснення (когнітивний компонент);
- 3) вміння, навички, досвід успішного здійснення необхідних дій (операціонально-технологічний компонент);

4) ціннісно-сміслові уявлення і ставлення до змісту і результату діяльності (ціннісно-смісловий компонент).

Критеріями оцінки сформованості компетентності викладача є сукупність його професійних знань, умінь, навичок, цінностей, якими він керується у своїй діяльності, і мотиваційна готовність кваліфіковано, з високим рівнем якості виконувати професійні функції [6, с. 10-15].

Термін «професійна компетентність» тісно пов'язаний з іншими поняттями – освіченість, кваліфікація, професіоналізм, майстерність, професійна культура, творчість. Проте творчий пошук викладача більшою мірою характеризується пошуком вирішення тих проблем, які постають в процесі його діяльності, оскільки професійна діяльність молодого педагога сповнена непорозуміннями і протиріччями. Проте в конкретних умовах молодий вчитель далеко не вичерпує весь накопичений потенціал методів і засобів навчання [1, с. 85].

З іншого боку, необдуманий вибір методів, форм і засобів навчання може призвести до втрати і повного відходження від загальноприйнятих державних норм і стандартів.

Нормативний компонент змісту освіти визначають відповідні державні стандарти освіти, а вибірковий – вищий навчальний заклад. Зміст освіти визначають також освітньо-професійна програма підготовки, структурно-логічна схема, навчальні програми дисциплін, інші нормативні акти органів державного управління освітою та вищого навчального закладу; його відображено у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах і дидактичних засобах. Навчальний процес здійснюють на основі освітньо-кваліфікаційних характеристик, освітньо-професійної програми, навчального плану і програм [7, с. 152 – 153].

Педагогічна творчість відображає процес особистісної і професійної реалізації та самореалізації педагога у професійно-педагогічній діяльності. Сутність, специфіка, ознаки і риси педагогічної творчості, які обумовлюють її особливе і одиничне серед інших видів творчості, виявляються в особистісно-орієнтованій розвивальній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу (педагога і учня), зумовлюються специфікою психолого-педагогічних взаємовідносин між ними і спрямовані на формування творчої особистості учня і підвищення рівня творчої професійної діяльності педагога [8, с. 113].

В. Сухомлинський наголошував, що «робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування в дітей знань». Покликання вчителя він бачив у тому, щоб дитина вчилася не заради оцінки, а пізнавала потяг до знань, до чогось нового, до творчості. Він підкреслював, що «справжній вчитель-майстер не може жити без творчості, повторюючи одне й те саме все своє життя. Тільки творчий вчитель може розвинути творчі можливості, творчі здібності у дітей». Він закликав вчителів пам'ятати головне правило педагогічної діяльності: «Обдаровані і талановиті всі без винятку діти» [1, с. 104].

На думку І. Підласого: «Проти творчості, у тому числі і педагогічної, заперечувати важко, та й не треба. Цінність її велика і першорядної ваги. Але тільки тоді, коли мова йде про творчість, а не про напівграмотні, дилетантські потуги, що виникають з незнання того, як треба навчати і виховувати. Дійшло до того, що багато педагогів, порушуючи першооснови навчання, опустили до простого наслідування того, що вони колись самі бачили у класі. Виправдання просте: працюю творчо, нестандартно. Маю право на власне кредо. Виходить, можна «по-всякому», кому як заманеться? Не інакше як нісенітницею і безглуздя треба назвати те, що проголошується з високих освітянських трибун: кожен другий український учитель працює у творчому режимі (так і кажуть – режимі). Режим є, а успіхів немає» [9, с. 354].

Аналізуючи різні визначення творчості (В. Бехтерев, П. Енгельмейер, В. Савич та ін.), Я. Пономарьов робить висновок, що не зважаючи на різноманітність уявлень про творчість, усі дослідники вважають, що ця проблема є комплексною. Прихильники інтуїтивізму, деякі природодослідники (А. Пуанкаре, Г. Гельмгольц, А. Ейнштейн) вважали творчість виключно інтуїтивним процесом, продуктом безсвідомої роботи мозку. Прихильники емпіричного походження творчості зводили творчість чисто до логічного процесу виведення знань з вихідних посилок (Т. Едісон, І. Бичко, Є. Жариков). Прихильники інтуїтивістського ілогічного підходів до творчості виділяли й досліджували різні її сторони, але при цьому представники кожного напряму абсолютизували свої позиції і висновки, протиставляли інтуїцію логіці. Підкреслюючи важливу роль інтуїції у науковій творчості, Луї де Бройль разом з тим відмічає, що інтуїція без логічного мислення може ввести в оману [8, с. 88].

В. Федорчук стверджує, що успішність педагогічної діяльності великою мірою залежатиме від педагогічних здібностей вчителя. Серед основних здібностей до педагогічної діяльності виділяють:

- комунікативні – здатність до спілкування, до встановлення контактів і зв'язків;
- перцептивні – професійна проникливість, пильність, педагогічна інтуїція, здатність сприймати та розуміти іншу людину;
- динамічні – здатність активно впливати на іншу особистість;
- емоційна стабільність – здатність володіти собою, зберігати самоконтроль, здійснювати саморегуляцію за будь-якої ситуації;
- оптимістичне прогнозування – передбачення розвитку особистості з орієнтацією на позитивне;
- креативність – здатність до творчості.

Крім цього, В. В. Федорчук називає важливими організаторські здібності, конструктивні (вміння відбирати та логічно вибудовувати матеріал), гностичні (здатність до пізнання нового), дидактичні (вміння навчати інших) [10, с. 19 – 20].

Отже, компетентність не можна звести до освіченості, хоча вона також означає результат засвоєння людиною системи знань, умінь, цінностей. Тому формування творчої компетенції молодого вчителя на початковому етапі, передусім, має формуватися шляхом поєднання теоретичних знань, умінь і навичок наряду з обґрунтованим вибором методів, форм і прийомів навчання і аналізі доцільності застосованих методів, форм і прийомів. Оскільки творча компетенція молодого викладача залежить від результатів усвідомлення ним навчально-виховним завдань, то з метою формування творчої компетенції і професійних навичок кожному молодому викладачу при виборі методів, прийомів форм і технологій навчання слід практикувати самоаналіз доцільності і ефективності їх застосування в навчальному процесі..

Тому, розглядаючи практичний аспект проблеми, проведемо аналіз доцільності обраних методів, прийомів роботи на основі вступної лекції з дисципліни «Економіка підприємства» за темою: «Підприємство як особлива форма організації виробництва» для студентів напряму підготовки 140103 «Туризм», спеціальність 5.14010301 «Туристичне обслуговування».

Мета заняття: ознайомити студентів зі структурою навчальної дисципліни та важливістю її вивчення. Розкрити поняття: «підприємство», «трудова фактор», «природні фактори», «інформаційні фактори», «основний капітал», «оборотний капітал»; сформулювати уявлення про види підприємств, організацію їх діяльності; розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу; виховувати почуття колективізму, відповідальність.

Матеріально-технічне забезпечення та дидактичні засоби, ТНЗ: роздатковий матеріал (таблиці, блок-схеми), слайди.

Література:

1. Городня Т. А., Щербак А. Ф. Економіка туризму: теорія і практика: Навчальний посібник / Т. А. Городня, А. Ф. Щербак. – К. : Кондор, 2012. – 436 с.

2. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу / Л. П. Дядечко – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 224 с.

3. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.

4. Кулішов В. В. Економіка підприємства: теорія і практика: Навч. посібник / В. В. Кулішов. – К. : Ніка-Центр, 2002. – 216 с.

5. Мельник Л. Г., Карінцева О. І. Економіка підприємства: Конспект лекцій: Навч. посіб. / Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 412 с.

Структура заняття:

I. Організаційна частина

1. Привітання викладача зі студентами, перевірка присутності на занятті і готовності до заняття.

2. Знайомство зі структурою навчальної дисципліни у відповідності до робочої програми:

- виклад завдань навчальної дисципліни;

- види занять при вивченні навчальної дисципліни(лекційні, практично-семінарські заняття, методика виконання і перевірки самостійної роботи студентів);

- ознайомлення із критеріями оцінювання навчальної діяльності. Застосування дедуктивного методу(від загального до часткового) на цьому етапі сприяє цілісному усвідомленню змісту початкової дисципліни та способів організації навчальної діяльності студента.

II. Повідомлення теми, формування мети та основних завдань заняття. Мотивація навчальної діяльності

1. Евристична бесіда:

- Що, на вашу думку, включає поняття «підприємство»?
- Що мають на увазі, коли вживають поняття «Економіка підприємства»?
- Чи можна будь-яку організацію назвати підприємством?
- Якими, на вашу думку, є основні напрямки діяльності підприємства? Обґрунтуйте Вашу думку.

Евристична бесіда на цьому етапі по-перше, активізує пізнавальну діяльність студентів, по-друге, сприяє розкриттю мети та основних завдань заняття, по-третє, формує здатність логічно мислити.

2. Розповідь узагальнення

Розповідь-узагальнення підсумовує евристичну бесіду, проголошуючи важливість цілей і завдань теми, що розглядаються.

На цьому етапі викладач застосовує наочні методи навчання, шляхом візуалізації плану заняття на слайді, одночасно проголошуючи пункти плану вголос, тим самим залучаючи зорове і слухове сприйняття.

III. Основний виклад матеріалу:

1. Знайомство із планом заняття:

1. Поняття «підприємство»

2. Класифікація підприємств:

- за метою діяльності
- за відношенням до власності
- за формою власності
- за формою господарювання
- за видами діяльності
- за сферами господарювання
- за ступенем підпорядкованості
- за розміром підприємства

3. Виробничі фактори і капітал підприємства

2. Усний виклад викладачем першого пункту плану.

Під час усного викладу матеріалу викладач супроводжує свою розповідь зображенням на слайді, наведенням прикладів, поєднуючи усний виклад з методом візуалізації

3. Репродуктивна бесіда за другим пунктом плану

Викладач роздає блок-схеми, фронтально ставить студентам запитання, а студенти, користуючись блок-схемами дають відповіді. Викладач дає пояснення і наводить приклади. Репродуктивний метод сприяє тому, що студенти не лише відтворюють матеріал, але й запам'ятовують його.

4. Усний виклад третього пункту плану з елементами обговорення.

Викладач спочатку подає теоретичне визначення понять «основний капітал», «оборотний капітал», а потім дає завдання з ряду понять вибрати ті, які належать до основного капіталу і ті, які належать до оборотного капіталу.

Застосований прийом дає можливість залучити студента до активної діяльності. Студент не лише пасивно сприймає матеріал, а й аналізує і систематизує його.

IV. Підсумок заняття

1. Підсумкова бесіда

- Що таке «підприємство»?
- Які існують види підприємств?
- Які існують групи виробничих факторів?
- Що включає в себе поняття «капітал підприємства»?

Підсумкова бесіда дає можливість викладачу виявити ступінь розуміння матеріалу, узагальнити викладене, підвести підсумок до теми.

2. Повідомлення домашнього завдання.

- Вивчити конспект.
- Охарактеризувати конкретно взяте підприємство за розглянутою класифікацією.
- Опрацювати питання до самостійної роботи: «Сучасний стан туризму і готельного бізнесу в Україні».

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що поняття «психолого-педагогічна компетенція» і «творча компетенція» молодого педагога – це два нерозривних взаємопов'язаних компоненти, які доповнюють один одного і водночас виступають фундаментом діяльності молодого викладача, оскільки формування творчої компетенції молодого педагога характеризується не тільки володінням високим рівнем педагогічних знань, креативністю, і володінням навчальною дисципліною, а й набутими, практичними вміннями та навичками, які забезпечують ефективність його взаємодії з учнями в навчально-виховному процесі

Перспективами дослідження виступає дослідження впливу творчої компетенції молодого викладача на становлення педагогічного стилю, оскільки становлення стилю педагога – це складний довготривалий процес, який вимагає не лише теоретичних знань, практичних умінь, але й професійного досвіду в поєднанні з творчим осмисленням педагогічної діяльності та креативним мисленням.

Список використаної літератур

1. Вершловский С. Г. Профессиональная деятельность молодого учителя: Социально-педагогический аспект / С. Г. Вершловский. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с. **2. Новий** тлумачний словник української мови (у трьох томах). том 1, А – К / Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. – К. : Вид-во «АКОНІТ», 2006. – 926 с. **3. Ожегов С. И.** Слова русского языка: 70000 слов / Под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Русский язык, 1990. – 917 с. **4. Галямина И. Г.** Проектирование государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования нового поколения с использованием компетентностного подхода: Материалы к четвертому заседанию методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы» – М. : Издательский центр проблем качества подготовки специалистов. – 2004. – 66с. [Электронный ресурс] / И. Г. Галямина. – Режим доступа: <http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works>. **5. Байденко В. И.** Концептуальная модель государственных образовательных стандартов в компетентностном формате (дискуссионный вариант): Материалы ко второму заседанию Методологического семинара. – М. : Издательский центр проблем качества подготовки специалистов. – 2004. – 19с. [Электронный ресурс]. / В. И. Байденко. – Режим доступа: http://www.rc.edu.ru/rc/bologna/works/baidenko_ll_sod.pdf **6. Красинская Л. Ф.** Психолого-педагогическая компетентность преподавателя высшей школы / Л. Ф. Красинская: Учеб. пособие. – Самара : Сам ГУПС, 2010. – 140 с. **7. Ортинський В. Л.** Педагогіка вищої школи: навч. посіб / В. Л. Ортинський – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с. **8. Сисоєва С. О.** Основи педагогічної творчості: Підручник. – К. : Мілені, 2006. – 344 с. **9. Підласий І. П.** Практика педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – К. : Видавничий дім «Слово», 2004. – 616 с. **10. Федорчук В. В.** Основи педагогічної майстерності / В. В. Федорчук. – Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д., 2008. – 140 с. [Електронний ресурс]. / В. В. Федорчук. – Режим доступу: <http://pedagogika.ucoz.ua/knygy/METODYCHKA-OPM.pdf>.

Заїка І. Ю. Формування творчої компетенції молодих педагогів у ВНЗ I-II рівнів акредитації

В статті розглянута проблема формування творчої компетенції молодого педагога, розкривається сутність, зміст, структура психолого-педагогічної компетентності викладача. Обґрунтовані ключові поняття психолого-педагогічної компетенції молодого викладача, встановлено концепції формування творчої компетенції. Проведено аналіз доцільності методів і прийомів навчання на основі плану вступної лекції з дисципліни «Економіка підприємства» на тему: «Підприємство як особлива форма організації виробництва» для студентів напряму

підготовки 140103 «Туризм», спеціальність 5.14010301 «Туристичне обслуговування».

Ключові слова: компетентність, компетенція, молодий педагог, педагогічна майстерність.

Заика И. Ю. Формирование творческой компетенции молодых педагогов в ВУЗах I-II уровней аккредитации

В статье рассмотрена проблема формирования творческой компетенции молодого педагога, раскрывается сущность, содержание, структура психолого-педагогической компетентности преподавателя. Обоснованы ключевые понятия психолого-педагогической компетенции молодого преподавателя, устанавливаются концепции формирования творческой компетенции. Проведен анализ целесообразности методов и приемов обучения на основе плана вступительной лекции по дисциплине «Экономика предприятия» на тему: «Предприятие как особая форма организации производства» для студентов направления подготовки 140103 «Туризм», специальность 5.14010301 «Туристическое обслуживание».

Ключевые слова: компетентность, компетенция, молодой педагог, педагогическое мастерство.

Zaika I. Yu. The formation of young teacher's creative competency when working at the colleges

The article deals with the problem of young teacher's creative competence formation. The essence, content and structure of psychopedagogical competence of young teachers were determined there. The key concepts of psychological and pedagogical young teacher's competence were detailed. The concepts of creative competency were pointed out. The article presents the views of V. Baidenko, V. Sukhomlynskiy I. Galiamin, L. Krasynska, V. Fedorchuk. The creative competence of young teachers deals with the individual abilities and general pedagogical competence. Teacher's creativity is determined by teacher's individual abilities, pedagogical knowledge as well as acquired practical skills, developed habits. The structure and the components of young teacher's competence were characterized and explained. The analysis of methods and techniques suitability was based on the plan of the introductory lecture on the subject: «Economics of Enterprise» on theme: «An Enterprise as a Form of Manufacturing Organization» for students studying the field 140103 «Tourism» getting specialty 5.14010301 «Touristic Service».

Key words: competence, competency, a young teacher, pedagogical skills.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2013 р.

Прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.